

Prekenhåndboka (i Dagen):
19. søn. e. pinse (21. sept. 2008)

De 10 bud

Jan Bygstad.

Tekstgjennomgåelse, 21. sept. 2008.

TEKST: 2Mos 20,1 - 17

Denne søndagen kalles ofte "Lovens søndag". Selv om forkynnelsen alltid skal målbære både lov og evangelium, er det viktig at vi har en særlig søndag der Lovens gave og betydning understrekes. For selv om ingen kan bli frelst ved Loven (Gal 2,16), lærer Skriften oss at den "er hellig og rettferdig og god" (Rom 7,12). Ikke minst i vår tid, hvor *antinomismen* (av gr. 'anti'= imot, og 'nomos'= lov; dvs. fiendskap mot Guds lov) er en grunnleggende del av tidsånden, er det viktig at Guds folk besinner seg på Guds hellige lov.

Evangelieteksten denne søndagen er Mark 10,17 - 27 (om den rike unge mann), der Jesus gir oss en kort sammenfatning av Loven. I år er det den gammeltestamentlige teksten som er pretekst, de ti bud. For at lesningen ikke skal bli for lang, her en skåret bort v. 9 - 11.

De ti bud ble åpenbart da Israels folk var samlet ved Sinai, ca 50 dager etter utgangen fra Egypt (2Mos 19,1). Herren sier om dette: "Dere har selv sett og hvordan jeg bar dere på ørnevinger og brakte dere til meg" (2 Mos 19,4). Israel får så befaling om å hellige seg (v. 10f), og den tredje dagen åpenbarer Gud seg i veldig og fryktingytende majestet. De ti bud gis både ved Herrens egen, lydelige røst (20,1; 5Mos 4,12), og skrives "med Guds finger" på steintavler som Moses mottar (2Mos 31,18; 34,29).

Det er avgjørende å være oppmerksom på at måten Gud åpenbarer Loven på, understreker noe sentralt ved dens innhold: Loven er en åpenbaring av Guds hellighet, og ikke bare gode levereregler. Derfor sammenfattes Loven slik: "Dere skal være hellige, for jeg, Herren deres Gud, er hellig" (3Mos 19,2).

Måten Herren taler på når Loven åpenbares er også viktig: Han sier "du skal" og "du skal ikke". Det er ingen henstilling eller appell til hva mennesket måtte synes akseptabelt eller fornuftig, ei heller noe som gir rom for forhandling eller diskusjon. Slik gir Gud mennesket sin rette plass i møte med seg selv, noe mennesket like siden syndefallet har opponert mot. Slangens ord i fristelsen - "dere skal bli likesom Gud" - sitter fast i det

falne menneskets sinn. Derfor vil mennesket ikke finne seg i å stå under Gud, men vil være hans like, avsette ham, og selv bestemme over godt og ondt, liv og død.

Det tredje som vi må ha klart for oss når det gjelder lovåpenbaringen, er at denne uavkortet gjelder alle mennesker. Hvert menneske har ubetinget plikt til å lyde Guds bud. Mange tenker i dag at når de ikke tror på Gud, står det dem fritt om de vil etterleve hans bud eller ei. Men på dommens dag skal Gud dømme alle på grunnlag av sine hellige bud uavhengig av hva de tror og mener.

De ti bud ble gitt på to tavler. Det er vanlig å inndele disse slik at "Lovens første tavle" inneholder de budene som handler om forholdet til Gud, mens den "andre tavle" dreier seg om forholdet til vår neste.

1 Da talte Gud alle disse ord og sa: 2 Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av landet Egypt, av trellehuset.

I jødisk tradisjon regnes denne innledning til budene som det 1. bud. Israel skal vite hvem den Gud som gir budene er: De har sett hans mektige gjerninger og selv erfart hans trofasthet og nåde gjennom frelsens under. Israel har med en levende og virkekraftig Gud å gjøre, ikke filosofiske abstraksjoner, eller avmektige og tomme avguder.

3 Du skal ikke ha andre guder foruten meg. 4 Du skal ikke gjøre deg noe utskåret bilde eller noen avbildning av det som er oppe i himmelen, eller av det som er nede på jorden, eller av det som er i vannet nedenfor jorden. 5 Du skal ikke tilbe dem og ikke tjene dem. For jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud, som hjemsøker fedres misgjerninger på barn inntil tredje og fjerde ledd, på dem som hater meg, 6 og som viser miskunn i tusen ledd mot dem som elsker meg og holder mine bud. 7 Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn, for Herren vil ikke holde den uskyldig som misbruker hans navn. 8 Kom hviledagen i hu, så du holder den hellig!

På Den første tavlen krever Gud vårt udelte hjerte, og å få være den første i hvert menneskes liv. Jesu ord "Søk først Guds rike og hans rettferdighet" er en konkretisering av budet. Det som et menneske setter sin lit til, bygger på, og har sitt livsinnhold i, er menneskets gud. Derfor er det ikke bare avgudsbilder i ytre forstand som her forbyes, men alt som kan få en slik plass i menneskets hjerte, - f.eks. pengene. Bildeforbudet er et forbud mot å forestille oss Gud ut fra våre egne tanker (som alltid har sitt utgangspunkt i det skapte), enten slike forestillinger nå uttrykkes i gudebilder eller i filosofers og teologers spekulasjoner. Gud er den han er (2Mos 3,14), og kan utelukkende kjennes rett gjennom åpenbaringen av sitt ord. I sitt ord har han åpenbart sitt "Navn"; hebraisk språk har ikke noe ord for "vesen". Når Gud åpenbarer sitt navn, lærer vi ham å kjenne i og med dette navn: Han er hva han heter! Derfor er også misbruk av Guds navn så dypt alvorlig - selv om menneskene tar meget lett på akkurat det. For at mennesket skal lære Herren rett å kjenne, har Gud også satt av en "helligdom i tiden", en hviledag som skal brukes til samling i hans navn og om hans ord. Brukes hviledagen til annet, vanhelliges den! Gud har altså selv satt av tid for mennesket med tanke på at han vil stå i samfunn med sin skapning. Når Gud på denne tavlen kaller seg selv "nidkjær", betyr det at han ikke er likeglad med om vi innretter oss etter disse ordene. Han er lik en brudgom som er trolovet, Israel er hans brud. Og ingen brudgom kan se at bruden er troløs uten at det brenner i ham.

12 Hedre din far og din mor, så dine dager må bli mange i det landet Herren din Gud gir deg. 13 Du skal ikke slå i hjel. 14 Du skal ikke drive hor. 15 Du skal ikke stjele. 16 Du skal ikke si falskt vitnesbyrd mot din neste.

I budene på den annen tavle hegner Gud om de mest grunnleggende forhold i våre liv: To av budene er satt til vern om familie, hjem og ekteskap. Dernest beskytter Gud liv, eiendom, og navn og rykte. Sammenfatningen av disse budene har vi i ordene om at "du skal elske din neste som deg selv" (3Mos 19,18), og "den gyldne regel": "Alt dere vil at menneskene skal gjøre mot dere, gjør det også mot dem!" (Matt 7,12)

17 Du skal ikke begjære din nestes hus. Du skal ikke begjære din nestes hustru, hans tjener eller tjenestekvinne, hans okse eller esel eller noe annet som hører din neste til.

I dette siste budet lærer vi at Gud ikke nøyer seg med en rent ytre overholdelse av budene. Han krever hjertet. For her sier han at også det å ha lyst til synd, det å begjære, er synd (jfr. Rom 7,7). Og med dette blir Loven et ord som kaster et skarpt og avslørende lys over hvem vi er (Rom 3,19).

Jan Bygstad, prest i DELK
